

Jolanta Bryła

MOCARSTWA REGIONALNE JAKO WYZWANIE BADAWCZE. WYBRANE ZAGADNIENIA

REGIONAL POWERS AS RESEARCH CHALLENGE. A FEW REMARKS

Zakończenie zimnej wojny uruchomiło fundamentalne przemiany strukturalne zarówno w systemach regionalnych, jak i na poziomie globalnym, a globalizacja zintensyfikowała procesy regionalizacji, których siłami napędowymi stały się m.in. mocarstwa regionalne¹. Stąd w ostatnich latach nastąpił wzrost zainteresowania i intensyfikacja badań dotyczących regionów, systemów regionalnych i mocarstw regionalnych² oraz roli regionów i ich mocarstw w systemie międzynarodowym. Generalnie, mimo wielu podejść teoretycznych, w debacie tej dała się zauważyć przewaga podejść realistycznych i neo-

¹ J. S. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004; J. Nye, *International regionalism*, Little Brown, Boston 1968, s. VII; A. Acharya, *Review Article: The Emerging Regional Architecture of World Politics*, „World Politics” 2007, Vol. 59, No. 4, s. 629–652.

² L. Fawcett, A. Hurrell (eds.), *Regionalism and World Politics: Regional Organization and International Order*, Oxford University Press, Oxford 1995; S. Breslin, C. W. Hughes, N. Phillips, B. Rosamund (eds.), *New Regionalisms in the Global Political Economy*, Routledge, London 2002; A. Acharya, op. cit., s. 629–652; A. Hurrell, *One World? Many Worlds? The Place of Regions in the Study of International Society*, „International Affairs” 2007, Vol. 83, No. 1, s. 127–146; R. Fawn, „Regions” and their Study: Wherefrom, What for and Whereto?, „Review of International Studies” 2009, Vol. 35, s. 5–34.

realistycznego³. W rezultacie mocarstwa regionalne były badane zarówno jako siły sprawcze⁴ (John G. Ikenberry, Charles Kupchan⁵; Hari Singh⁶), jak i przeszkoda dla regionalnej instytucjonalizacji (gospodarczej)⁷; analizowano ich rolę w instytucjach globalnego zarządzania i organizacjach międzynarodowych⁸ oraz w regionalnych systemach bezpieczeństwa⁹.

Mimo ogromnej literatury poświęconej temu zagadnieniu nie zdołano jednoznacznie rozstrzygnąć nawet najbardziej podstawowych kwestii z nim związanych. Okazuje się, że mocarstwa regionalne to nie tylko ważny, ale też niezwykle skomplikowany obiekt dociekań, który jako kategoria analityczna stanowi wyzwanie dla badaczy z wielu powodów. Ich badanie każdorazowo stawia wobec licznych dylematów a przed przystąpieniem do pracy zmusza do poczynienia istotnych ustaleń (terminologicznych i metodologicznych), które będą rzutowały na dalszy tok postępowania, a więc i rezultaty.

³ M. Prys, *Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood*, „International Studies Review” 2010, Vol. 12, s. 479–504.

⁴ A. Hurrell, *Hegemony and Regional Governance in the Americas*, w: L. Fawcett, M. Serrano (eds.), *Regionalism and Governance in the Americas: Continental Drift*, Palgrave Macmillan, London 2005.

⁵ J. G. Ikenberry, C. Kupchan, *Socialization and Hegemonic Power*, „International Organization” 1990, Vol. 44, No. 3, s. 283–315.

⁶ S. Hari, *Hegemons and the Construction of Regions*, w: S. Owen-Vanderluis (ed.), *State and Identity Construction in International Relations*, Macmillan, Basingstoke 2000.

⁷ L. Gruber, *Ruling the World: Power Politics and the Rise of Supranational Institutions*, Princeton University Press, Princeton 2000.

⁸ T. Pedersen, *Cooperative Hegemony: Power, Ideas and Institutions in Regional Integration*, „Review of International Studies” 2002, Vol. 28, No. 4, s. 677–696; D. Nolte, *How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics*, Paper presented at ECPR Joint Session of Workshops, Helsinki, 7–12 May 2007, <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/helsinki/ws9/Nolte.pdf> [12.12.2011].

⁹ D. A. Lake, P. M. Morgan (eds.), *Regional Orders: Building Security in a New World*, Pennsylvania State University Press, University Park 1997; B. Buzan, O. Waever, *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2003; E. Adler, P. Greve, *When Security Community Meets Balance of Power: Overlapping Regional Mechanisms of Security Governance*, „Review of International Studies” 2009, Vol. 35, s. 59–84.

Powód pierwszy to brak bezspornych narzędzi konceptualnych do studiów nad kategorią państw. Termin obejmuje dwa pojęcia („mocarstwo” i „region”), z których każde jest sporne zarówno intelektualnie, jak i politycznie i których wspólną cechą jest brak zgodności badaczy, co do sposobu ich definiowania. Ten brak zgodności ma zarówno charakter wewnątrzdiscyplinarny (w obrębie poszczególnych nauk trwają spory w tej kwestii), ale i ponaddiscyplinarny (tzn. badacze wywodzący się z różnych dyscyplin, np. socjologowie, politolodzy, geografowie czy etnografowie, odmiennie definiują pojęcia „mocarstwowość” i „region”). Np. geografowie traktują region jako byt subpaństwowy, inni wiążą regiony z projektami transgranicznymi, a w stosunkach międzynarodowych nawet całe kontynenty są uznawane za regiony¹⁰. O ile żadne z tych ujęć nie jest nieprawidłowe, to ta rozbieżność zmusza badaczy, by każdorazowo wyraźnie określić i uzasadnić swój wybór. Problematyczne jest więc samo zakreślenie „granic” regionu (ujęcie inkluzywne lub ekskluzywne w zależności od tego, które podmioty uznamy za przynależące do badanego regionu, a które z niego wykluczymy i według jakich kryteriów). W analizie badawczej mocarstw regionalnych istotny jest też „region odniesienia”, tj. obszar, z którym dane państwo faktycznie się identyfikuje (i na który wywiera, lub chce wywierać wpływ), niekoniecznie pokrywający się z regionem geograficznym, w którym dane państwo jest usytuowane.

Poza tym nie tylko czynniki geograficzne konstytuują region. Istnieje zgoda co do tego, że nie istnieją „naturalne” regiony. Pojęcie to jest konstrukcją społeczną, a więc sztucznie wykreowaną dla określonych potrzeb, co rzutuje na jej zawartość i ukierunkowanie¹¹. Dlatego definicje „regionu” i wyznaczniki „regionalności” różnią się

¹⁰ M. Prys, *The Variability of Regional Powers*, Paper presented at the SGIR 7th Pan-European Conference on IR, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Stockholm 9–11 September 2010, s. 7.

¹¹ S. Scholvin, *Emerging Non-OECD Countries: Global Shifts in Power and Geopolitical Regionalization*, GIGA Research Programme: Power, Norms and Governance in International Relations, April 2010, No 128.

w zależności od konkretnego problemu lub badanej kwestii, ale też w zależności od sposobu postrzegania i interpretacji idei regionu przez podmioty polityczne¹². Podobnie jak narody, regiony można postrzegać jako wyobrażone wspólnoty oparte na mapach mentalnych, które akcentują jedne cechy, a ignorują inne¹³.

Lata badań nad regionalizmem uwidoczniły ograniczoność wszelkich prób zdefiniowania i wytyczenia regionów według bardziej lub mniej obiektywnych kryteriów – od prac Louisa Cantori i Stevena Spiegla z lat 60. XX wieku na temat różnych wymiarów regionalnej współzależności¹⁴, do bardziej współczesnych prac poświęconych interakcjom zachodzącym wewnątrz regionalnych systemów bezpieczeństwa (Barry Buzan i Ole Waever¹⁵) lub zewnętrznemu wpływowi na regionalne bezpieczeństwo (David Lake¹⁶, Patrick Morgan¹⁷). Jako konstrukcje społeczne regiony mają też charakter dynamiczny i są labilne – zarówno w kategoriach ich wewnętrznych cech, jak i ich granic.

Jeszcze więcej problemów nastrocza pojęcie „mocarstwowość” – tu różne interpretacje zdają się wynikać m.in. z braku jednej

¹² Zob. np. I. Topolski, H. Dumala, A. Dumala (red.), *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.

¹³ A. Hurrell, *Playgrounds of Regional Powers: Regional Powers and the Global System*, Regional Powers Network (RPN) conference at the German Institute of Global and Area Studies (GIGA), Hamburg 15–16 September 2008, s. 2.

¹⁴ L. J. Cantori, S. L. Spiegel, *The Subordinate System*, w: L. J. Cantori, S. L. Spiegel (eds.), *The International Politics of Regions. A Comparative Approach*, Prentice-Hall, New Jersey 1970, s. 1–40.

¹⁵ B. Buzan, O. Waever, op. cit.

¹⁶ D. A. Lake, *Hierarchy in International Relations. Authority, Sovereignty, and the New Structure of World Politics*, Paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, September 2004, Chicago (revised version December 13, 2005), <http://www.harrimaninstitute.org/MEDIA/00243.pdf> [13.01.20012]; D. A. Lake, *Escape from the State of Nature. Authority and Hierarchy in World Politics*, „International Security” 2007, Vol. 32, No. 1, s. 47–79.

¹⁷ D. A. Lake, P. M. Morgan (eds.), op. cit.

nadrzędnej teorii władzy społecznej oraz jednego niespornego podejścia analitycznego¹⁸. Najogólniej wyodrębnienie kategorii mocarstw regionalnych odzwierciedla fakt istnienia hierarchii mocarstw w systemie międzynarodowym¹⁹. Mierzona przy pomocy różnych wskaźników – mocarstwowość nie jest kategorią jednorodną, a status państw zaliczanych do tej kategorii jest zróżnicowany według kryterium rangi, kryterium natężenia wpływu i kryterium zasięgu wpływu²⁰. Na podstawie tego ostatniego kryterium wyodrębnia się mocarstwa globalne, ponadregionalne i mocarstwa regionalne, aczkolwiek w literaturze można znaleźć wiele różnych typologii. Dodatkowo w analizie mocarstw regionalnych w XXI wieku wprowadza się rozróżnienie między mocarstwami regionalnymi, a taką alternatywną koncepcją, jak średnie mocarstwa, będącą narzędziem identyfikacji, analizy i porównywania mocarstw regionalnych. Mocarstwowość regionalna, traktowana jako kategoria analityczna, może przybierać różne formy, co z kolei ma umożliwiać rozróżnienie między różnymi typami mocarstw regionalnych. Pod pojęciem „mocarstwo regionalne” różni badacze zwykli rozumieć co najmniej trzy różne warianty zjawiska: regionalne mocarstwa, regionalnych hegemonów i państwa dominujące w regionie. Brak ustandaryzowanych reguł i wskaźników lub kryteriów rozróżnienia, do której kategorii zaliczyć dane państwo, praktycznie uniemożliwia ich porównywanie. Ponadto literatura empiryczna operuje wieloma różnymi, często słabo zdefiniowanymi koncepcjami, takimi jak „wyłączające się średnie

¹⁸ Zob. m.in. I. Wyciechowska, *Ewolucja mocarstwowości w stosunkach międzynarodowych*, w: B. Mrozek, S. Bieleń (red.), *Nowe role mocarstw*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1996; A. Bógdał-Brzezińska, *Mocarstwowość w teorii stosunków międzynarodowych*, w: M. Sułek, J. Symonides (red.), *Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009.

¹⁹ M. Wight, *Power Politics*, Leicester University Press, Leicester 1978, s. 50–52, 63–65; D. Nolte, op. cit.

²⁰ A. Bógdał-Brzezińska, op. cit., s. 99.

mocarstwa”²¹, „regionalni liderzy”, „regionalne wielkie mocarstwa”²²; stosowanymi wobec tej samej grupy państw, np. Brazylii, Indii, RPA, a także Chin (czasem także kilku innych).

Badanie, a tym bardziej porównywanie, mocarstw regionalnych wiąże się z koniecznością zastosowania kryteriów pomiaru potencjału tych państw (regionalne mocarstwo może być najpotężniejszym państwem w danym regionie, ale w skali globalnej jego potencjał może być mało znaczący), co rodzi następne wyzwania z uwagi na ogromną różnorodność tych kryteriów. Mocarstwa regionalne nie są jednorodnym, lecz różnorodnym zbiorem państw, co utrudnia ich porównywanie, gdyż np. nadwyżka potęgi, która w jednym regionie wystarcza do zajęcia miejsca na szczycie hierarchii państw, w innym może nie być wystarczająca do osiągnięcia tej pozycji.

Skutkiem braku jednorodności narzędzi badawczych (stosuje się różne taksonomie, kryteria i klasyfikacje) jest czasem brak zgody nawet co do tego, które państwa można zaliczyć do kategorii mocarstw regionalnych, a które nie. Panuje tu dość duża rozpiętość poglądów. Np. Janusz Stefanowicz charakteryzuje mocarstwa regionalne niejako „poprzez działanie” i zalicza do ich cech m.in. dążenie do polityczno-militarnej przewagi w regionie, wykorzystywanie przeciwnych interesów mniejszych państw w danym regionie, tworzenie stref buforowych i starania o przychylność supermocarstwa²³. Obecnie ten ostatni warunek nie wydaje się niezbędny, gdyż niektóre państwa wzmacniają swój status mocarstwa regionalnego niejako „w opozycji” do supermocarstwa, czy też jako alternatywa wobec niego dla słabszych państw w danym regionie (np. Brazylia *versus* USA w Ameryce Południowej), lub próbują go na tej opozycji zbudować (Wenezuela).

²¹ F. K. Makoa, *Making Sense of South Africa's Africa Policy and the South Africa/Africa Leadership Thesis*, „Strategic Review for Southern Africa” 2001, Vol. 23, No. 1, s. 43–57.

²² T. Pedersen, op. cit., s. 677–696.

²³ S. Stefanowicz, *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, PAX, Warszawa 1984, s. 32.

Inny katalog cech wyróżniających mocarstwa regionalne sformułował Øyvind Østerud²⁴, według którego państwo jest mocarstwem regionalnym, jeśli: 1. jest częścią geograficznie określonego regionu; 2. jest zdolne przeciwstawić się każdej wewnątrzregionalnej koalicji; 3. wywiera znaczny wpływ na wszystkie regionalnie ważne sprawy; 4. ma potencjał, by stać się globalnym wielkim mocarstwem.

Identyfikacja mocarstw regionalnych opiera się nie tylko na przesłankach materialnych, ale i na procesach samoidentyfikacji oraz identyfikacji przez „innych” (zarówno przez aktorów wewnętrznych, jak i zewnętrznych). Status mocarstwa regionalnego (i każdego innego) jako konstrukcja społeczna zależy też od uznania tego statusu i istniejącej hierarchii przez inne państwa. Daniel Flemes wymienia następujące kryteria przynależności do kategorii mocarstw regionalnych: 1. formułowanie aspiracji przywódczych; 2. posiadanie niezbędnych zasobów potęgi; 3. angażowanie instrumentów polityki zagranicznej; 4. akceptacja przywództwa mocarstwa przez państwa trzecie²⁵.

Detlef Nolte rozbudował i uszczegółowił tę listę warunków. Według niego mocarstwo regionalne musi: 1. być częścią definiowalnego regionu z własną tożsamością; 2. aspirować do bycia jedynym mocarstwem regionalnym (autopercepcja); 3. wywierać decydujący wpływ na obszarze całego regionu; 4. rozporządzać stosunkowo wysokim potencjałem militarnym, gospodarczym, demograficznym, politycznym i ideologicznym; 5. być dobrze zintegrowane z regionem; 6. określać w znacznym stopniu regionalną agendę bezpieczeństwa; 7. być postrzegane jako mocarstwo regionalne przez inne

²⁴ Ø. Østerud, *Regional Great Powers*, w: I. B. Neumann (ed.), *Regional Great Powers in International Politics*, St. Martin's Press, London 1992, s. 1–15 (6, 12).

²⁵ D. Flemes, *Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case*, German Institute of Global and Area Studies, Leibniz Institut für Globale und Regionale Studien, June 2007, No. 53, <http://www.giga-hamburg.de/workingpapers> [16.12.2011].

państwa w regionie i poza nim, zwłaszcza przez inne mocarstwa; 8. być dobrze powiązane z forami regionalnymi i globalnymi²⁶. Podkreśla też znaczenie nakreślenia regionu w kategoriach jego samoświadomości²⁷. Mocarstwa regionalne silnie wpływają na tę samoświadomość: budują swój region. Nie wystarczy zatem sama niewielka nadwyżka zasobów materialnych. Istotne jest też, by regionalne struktury zarządzania wyrażały się gęstymi powiązaniem kulturowymi, gospodarczymi i politycznymi. Blisko z tym związana jest rola mocarstw regionalnych jako kreatorów regionalnej agendy (określanie spraw, na których skupią się instytucje regionalne, tematyka negocjacji, i in.).

Także Andrew Hurrell²⁸ i Maxi Schoeman²⁹ kładą nacisk na znaczenie uznania i/lub akceptowania albo przynajmniej braku bezpośredniego kontestowania mocarstwa regionalnego przez aktorów wewnątrz i spoza regionu (szczególnie chodzi tu o uznanie statusu przez: a) inne państwa w regionie; b) inne mocarstwa regionalne; c) wiodące mocarstwo globalne). Znaczenie własnego wyobrażenia, ważnego dla uznania za mocarstwo regionalne (autokreacja tożsamości)³⁰, stosuje się właściwie do wszystkich kategorii mocarstw:

²⁶ H. Fürtig, *Egypt: A Regional Power between Pretention and Reality*, Conference Paper „Regional Powers in Asia, Africa, Latin America, the Near and Middle East”, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Hamburg 11–12 December 2006.

²⁷ D. Nolte, op. cit., s. 9–15; Ø. Østerud, op. cit.

²⁸ A. Hurrell, *Regionalism in Theoretical Perspective*, w: L. Fawcett, A. Hurrell (eds.), *Regionalism in World Politics. Regional Organization and International Order*, Oxford University Press, Oxford 1995, s. 37–73; A. Hurrell, *Some Reflections on the Role of Intermediate Powers in International Institutions*, w: A. Hurrell i in.(eds.), *Paths to Power. Foreign Policy Strategies of Intermediate States*, Woodrow Wilson International Center Working Paper No. 244, Washington 2000, s. 1–10.

²⁹ M. Schoeman, *South Africa as an Emerging Middle Power: 1994–2003*, w: J. Daniel, A. Habib, R. Southall (eds.), *State of the Nation: South Africa 2003–2004*, HSRC Press, Cape Town 2003, s. 353.

³⁰ A. Hurrell, *Some Reflections on the Role of Intermediate Powers in International Institutions...*

„Możesz domagać się statusu wielkiego mocarstwa, ale członkostwo w klubie wielkich mocarstw to kategoria społeczna, która zależy od uznania przez innych – przez równorzędne państwa w klubie, ale też przez mniejsze i słabsze państwa gotowe zaakceptować legitymację i władzę tych na szczycie hierarchii międzynarodowej”³¹. Daniel Flemes wymienia warunki, które sprawiają, że mniejsze państwa akceptują status i przywództwo mocarstwa regionalnego: 1. muszą istnieć wspólne interesy; 2. mocarstwo regionalne musi posiadać materialne możliwości, aby dostarczać inicjatywy i przyczyniać się w nieproporcjonalny sposób do wytwarzania dóbr kolektywnych; 3. zbieżność norm i wartości powinna przyczyniać się do moralnego autorytetu i legitymacji mocarstwa regionalnego; 4. mocarstwo regionalne musi powstrzymywać się od użycia siły i dzielić się potęgą, pozostawiając mniejszym państwom wiodącą rolę w niektórych obszarach polityki; 5. podstawę regionalnego przywództwa powinny stanowić konsensualne, demokratyczne wielostronne instytucje³².

Stefan Schirm w swej definicji mocarstwa regionalnego łączy potęgę (twardą) z pełnieniem ról (kreowaniem reguł) i znaczeniem postrzegania przez inne państwa. Proponuje następujące kryteria zaliczenia państwa do mocarstw regionalnych: 1. żądanie przywództwa wyrażone w tworzeniu reguł; 2. egzekwowanie uznania jego aspiracji do przywództwa i mobilizowanie zasobów potęgi; 3. uznanie i akceptacja statusu przywódczego przez inne państwa w regionie i poza nim; 4. realny wpływ polityczny w regionie (władza nad rezultatami)³³. Zatem mocarstwa regionalne to akceptowani twórcy reguł, którzy pełnią swoją rolę dostarczając własnemu regionowi zasady porządkujące i reprezentując go na poziomie globalnym.

³¹ Ibidem, s. 3.

³² D. Flemes, *Southern Regional Powers in the Future Multiregional Order: India, Brazil and South Africa in Comparative Perspective*, 2nd Conference of the World International Studies Committee (WISC) Ljubljana, 23-26 July 2008, http://www.wiscnetwork.org/papers/WISC_2008-455.pdf, s. 14 [22.12.2011].

³³ Za: D. Flemes, *Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case...*, s. 11.

Kontrolują zasoby, co daje im władzę nad wynikami (rezultatami). Potrzebna jest więc, oprócz nadwyżki potęgi i uznania, wizja tego, jak korzystać z własnej przewagi (i wola czynienia tego).

Mocarstwa regionalne nie powinny też być określane wyłącznie na podstawie zagregowanej potęgi (militarnej czy gospodarczej), czy nawet posiadania pewnej nadwyżki potencjału ponad ten, który zapewnia im miejsce na szczycie hierarchii regionalnej, ponieważ nadwyżka ta niekoniecznie zostanie wykorzystana. Sposób, w jaki mocarstwo regionalne posługuje się swoją potęgą do pełnienia różnych ról, jest nie mniej ważny niż sam fakt posiadania nadwyżki zasobów potęgi. Skutkuje to tym, że o ile studia porównawcze nad tą kategorią państw można rozpocząć od uszeregowania ich według zasobów twardej potęgi, to nie można pominąć tego czy, i jak, ta nadwyżka zasobów jest wykorzystywana. Aby ocenić, czy mocarstwo regionalne posiada niezbędne zasoby potęgi dla wpływania na wyniki przetargu politycznego na poziomie międzynarodowym, należy też rozróżnić zasoby materialne³⁴ i ideacyjne³⁵.

Wobec nieracjonalności przymusu, mocarstwa regionalne przekształcają potęgę, wpływającą z materialnych możliwości, w przywództwo, poprzez proces dyskursywny. Według Dirka Nabersa³⁶

³⁴ Zasoby gospodarcze i demograficzne, a w szerszym ujęciu także konkurencyjność, technologie, infrastruktura, rolnictwo, środowiskowe czynniki rozwoju, i in. Proces polityczny jest motorem przekształcania tych możliwości w potęgę militarną, zob. A. Tellis, J. Bially, J. Layne, C. McPherson, J. Sollinger, *Measuring National Power in the Postindustrial Age: Analyst's Handbook*, RAND Corporation, Santa Monica 2000.

³⁵ Według Davida Lake'a legitymacja i moralne zobowiązania są siłami napędowymi, które motywują zwolenników: „Aby zbudować i utrzymać władzę są dwa niezbędne wymogi: zapewniać porządek społeczny, który działa na korzyść podporządkowanych i stąd zmusza ich do tego porządku. I wiarygodne zobowiązanie do niewyzyskiwania podporządkowanych skoro zgodzili się na czyjaś władzę”, zob. D. A. Lake, *American Hegemony and the Future of East-West Relations*, „International Studies Perspectives” 2006, Vol. 7, s. 23–30 (28).

³⁶ D. Nabers, *Leadership and Discursive Hegemony in International Politics*, Paper presented at 1st Regional Powers Network Conference, Hamburg September 2008, <http://www.gigahamburg.de/dl/download.php?d=/english/content/rpn/conferences/nabers.pdf>, s. 14, 17, 20 [6.12.2011].

przywództwo jest bardziej skuteczne, gdy podporządkowani podzielają wizję przywódcy i internalizują ją jako własną w procesach uczenia się (np. podczas wielostronnych negocjacji, gdy uczestnicy zaspokajają wzajemnie swoje interesy). Z metodologicznego punktu widzenia oznacza to, że to proces dyskursywny, a nie zasoby twardej potęgi, lepiej charakteryzują mocarstwa regionalne. Z kolei z punktu widzenia realistów kooperatywne zachowania mocarstw regionalnych wynikają raczej z niedostatku zasobów potęgi w porównaniu z wielkimi mocarstwami. Studia porównawcze mocarstw regionalnych wymagają też uwzględniania przewagi w zasobach potęgi relatywnej, a nie absolutnej, z powodu dużych różnic między materialnymi możliwościami różnych mocarstw regionalnych i z powodu ich relatywnej przewagi nad sąsiednimi państwami.

Innym powodem tej trudności z zaliczeniem do kategorii mocarstw regionalnych jest złożoność i zmieniająca się relacja między tym, co regionalne i globalne. Nie sposób zrozumieć mocarstw regionalnych nie postrzegając ich w globalnym kontekście ujmowanym historycznie. Z perspektywy historycznej – to, co regionalne poprzedza to, co globalne (początkowo z powodu ograniczeń technologicznych, handlowych i komunikacyjnych)³⁷. Zmiany w charakterze globalnego systemu są ważne w analizie mocarstw regionalnych z kilku powodów³⁸. 1. Rzutują na sposób delimitacji (zakreślenia granic) regionu i stopień jego relatywnej autonomii, co z kolei wpływa na możliwości wykorzystania potęgi przez mocarstwa regionalne i wiele aspektów wewnętrznego funkcjonowania regionu. 2. Mają wpływ na kumulowanie zasobów potęgi, dostępnych dla mocarstw regionalnych, zwłaszcza tych jej aspektów, których użyteczność jest uwarunkowana charakterem globalnego systemu. Mocarstwa regionalne, ich role i pozycja są pośrednio kształtowane przez system na

³⁷ A. Hurrell, *Playgrounds of Regional Powers: Regional Powers and the Global System...*

³⁸ D. Nolte, op. cit.; A. Hurrell, *Playgrounds of Regional Powers. Regional Powers and the Global System...*, s. 7–11.

poziomie globalnym (jedno- lub wielobiegunowy, scentralizowany lub zregionalizowany) i odwrotnie. 3. Wpływają na idee i interesy mocarstw regionalnych, które rzadko kształtują się tylko w kontekście wewnętrznym lub tylko w kontekście regionalnym. Mocarstwa regionalne nie funkcjonują jako zamknięte i odizolowane od otoczenia byty. Również same regiony są otwartymi systemami, a więc podatnymi na zewnętrzne wpływy, a ich części składowe (państwa) na wiele sposobów wchodzi w interakcje z elementami otoczenia (środowiska zewnętrznego), np. promowanie liberalizacji handlu między regionalnymi organizacjami gospodarczymi. Ta otwartość regionalna ma wpływ na rodzaje ról, jakie przyjmuje państwo przeważające w regionie. Sposób pojmowania interesów nieustannie ewoluuje, także pod wpływem interakcji ze światem zewnętrznym. Nawet w przypadku relatywnie silnych mocarstw regionalnych, siły globalizacji sprawiają, że formułowanie preferencji i strategii ich osiągnięcia często zmusza do przyjęcia i zaadaptowania zewnętrznych idei, norm i praktyk, i ich konfrontacji z wewnętrznymi. Wpływy wewnętrznych aktorów wewnątrz regionu (lub ich brak) mogą zmodyfikować sposób postrzegania mocarstwa regionalnego przez jego własny region, a skutki zależności – ekonomicznej, wojskowej i/lub politycznej od mocarstwa regionalnego mogą zostać osłabione w efekcie współpracy z innym mocarstwem spoza regionu. I odwrotnie – różnorodne zagrożenia dla szeroko rozumianego bezpieczeństwa dają mocarstwom regionalnym sposobność, by wzmocnić swoją pozycję albo jako partnerów Stanów Zjednoczonych, albo jako ich przeciwnika. 4. Niektóre projekty regionalne (zwłaszcza instytucjonalizacja regionalizacji) są inicjowane i postrzegane przez mocarstwa regionalne jako reakcja na globalizację gospodarczą. Możliwości mocarstw regionalnych pozostają w ścisłym związku z logiką i dynamiką globalnego kapitalizmu. Politykę zagraniczną mocarstw regionalnych należy zatem postrzegać po części jako reakcję na nowy ład międzynarodowy i jego ograniczenia wynikające z nierównej dystrybucji potęgi.

Gdyby uwzględnić rozbudowany i oparty na powyższym katalog cech, zgodnie z nim mocarstwo regionalne to państwo, które:

– jest częścią regionu określonego geograficznie, ekonomicznie i polityczno-ideologicznie;

– wyraża swoje aspiracje do wiodącej pozycji w regionie;

– wpływa w znaczący sposób na geopolityczne określenie i polityczno-ideacyjną konstrukcję regionu;

– manifestuje materialne (militarne, ekonomiczne, demograficzne), organizacyjne (polityczne) i ideologiczne zasoby do projekcji potęgi regionalnej;

– jest ekonomicznie, politycznie i kulturowo powiązane z regionem;

– ma duży wpływ na sprawy regionalne (działania i rezultaty);

– wywiera wpływ także za pośrednictwem struktur regionalnego zarządzania;

– określa regionalną agendę bezpieczeństwa;

– jego wiodąca pozycja w regionie jest uznawana, lub przynajmniej respektowana, przez inne państwa wewnątrz i poza regionem, zwłaszcza przez inne mocarstwa regionalne;

– jest zintegrowane z międzyregionalnymi i globalnymi forami i instytucjami, gdzie wyraża nie tylko swoje własne interesy, ale reprezentuje też interesy regionalne.

Mogłoby się przy tym okazać, że różne mocarstwa regionalne będą w różny sposób i w różnym stopniu spełniały te kryteria, a niektóre nie będą spełniały części powyższych kryteriów – wtedy należy rozważyć, czy faktycznie można zaliczyć je do tej kategorii państw. I odwrotnie – jedno państwo może zostać zaliczone do różnych kategorii – jako wielkie mocarstwo, średnie mocarstwo lub mocarstwo regionalne.

Ewolucja sposobu definiowania kategorii mocarstw regionalnych odzwierciedla metodologiczny zwrot – najwcześniejsze ich definicje kładły nacisk na takie wyznaczniki, jak aspekty geograficzne i „twarde” wskaźniki (np. desygnaty geograficzne regionu, nadwyżka

w zasobach potęgi), następne na aspekty zorientowane na proces (gęste powiązania kulturowe, ekonomiczne i polityczne w ramach regionu, ustalanie agendy, itp.), aż do uznania znaczenia „miękkich” wskaźników (np. regionalna autopercepcja, akceptacja roli państwa jako przywódcy regionalnego, itp.). Metodologiczna kombinacja twardej i miękkiej cech mocarstw regionalnych kształtuje nie tylko ich definicję, ale rzutuje też na badanie ich wpływu na własne regiony.

Zagadnienie mocarstw regionalnych pozostaje również w ścisłym związku z hierarchią mocarstw w systemie międzynarodowym. Hierarchia odzwierciedla dystrybucję zasobów potęgi i jest oparta na modelach alokacji zasobów politycznych i ekonomicznych, faworyzujących mocarstwo dominujące³⁹. Aby wyjaśnić logikę funkcjonowania mocarstw regionalnych David Lemke⁴⁰ sformułował model hierarchii „wielokrotnej”. Według niego, zamiast jednej międzynarodowej hierarchii potęg, istnieje wiele równoległych i nakładających się hierarchii. Poszczególne subsystemy funkcjonują według tej samej logiki, co całościowa hierarchia potęg. Regiony mają swoją własną wewnętrzną hierarchizację, która może mieć ważny wpływ, zwłaszcza na mniejsze państwa w regionie. Każdy system regionalny lub subregionalny ma dominujące państwo na szczycie swojej piramidy potęgi. Dla takiego państwa, jak Bangladesz – Indie są najważniejszym graczem w jego strategii polityki zagranicznej. Regionalne lub subregionalne subsystemy są podporządkowane globalnej hierarchii potęg.

Uwzględniając powyższą różnorodność podejść badawczych nasuwa się wniosek, że mocarstwa regionalne należy analizować opierając się na wielopoziomowym systemie obejmującym zarówno poziom regionalny (stosunki mocarstwa regionalnego z państwami z jego regionu), międzyregionalny (stosunki z innymi mocarstwami regionalnymi) oraz globalny. Należy zatem uwzględniać nie tylko

³⁹ M. Wight, op. cit., s. 63–65.

⁴⁰ D. Lemke, *Regions of War and Peace*, Cambridge University Press, Cambridge – New York 2002.

jedną, globalną hierarchię potęg, ale też istniejący równoległy i nadrzędny system globalnych, regionalnych, a czasem też subregionalnych hierarchii potęg, które są w stałej interakcji. Wpływ zewnętrznych wielkich mocarstw na regionalną hierarchię potęg różni się w zależności od siły mocarstwa regionalnego i dziedziny. Mocarstwa regionalne różnią się też siłą oddziaływania na poziomie globalnym. Niektóre są bardzo wpływowe w swoim regionie, ale nieznacznie na płaszczyźnie globalnej. Różny może być także stopień akceptacji ich statusu jako mocarstwa regionalnego przez inne mocarstwa regionalne⁴¹.

Wyzwaniem są też próby badania mocarstw regionalnych przez pryzmat ich relacji z innymi państwami (wywieranie wpływu i jego narzędzia, pełnione role, i in.) na wszystkich poziomach hierarchii międzynarodowej. Przegląd istniejącej literatury ujawnia, że niektórzy badacze, w poszukiwaniu narzędzi eksplanacyjnych stosują analityczne ramy rozwinięte początkowo dla opisywania zjawisk na poziomie globalnym i bezpośrednio przenoszą teorie systemowe (np. teorię hegemonicznej stabilności) na subsystemy czy regiony⁴²; taki zabieg może prowadzić do nieporozumień, jeśli nie uwzględni się różnic między relacjami państw na poziomie regionalnym i na poziomie globalnym (np. może istnieć konflikt między polityką i rolami państwa na każdym z tych poziomów). W konsekwencji np. oczekuje się od mocarstw regionalnych zachowań charakterystycznych dla hegemonii (specjalna odpowiedzialność za stabilność i utrzymanie porządku w regionie, wpływ na zachowania innych państw w swoich regionach, dostarczanie dóbr publicznych, takich jak bezpieczeństwo i ponoszenie większości kosztów z tym związanych). W ocenie Maxi Schoeman, aby zaspokoić te oczekiwania, mocarstwa regionalne muszą spełnić określone warunki: „Wewnętrzna dynamika takiego

⁴¹ Ø. Østerud, op. cit., s. 1–15 (12).

⁴² Do nielicznych wyjątków należą B. Buzan i O. Waever traktujący regiony jako „poziom analizy odrębny niż międzynarodowy”, zob. B. Buzan, O. Waever, op. cit.

państwa powinna pozwalać mu pełnić stabilizującą i wiodącą rolę w swoim regionie”; takie państwo „powinno wskazywać i demonstrować swoją wolę, a także zdolność lub możliwość przyjęcia roli regionalnego przywódcy, stabilizatora, jeśli nie utrzymującego pokój, to przynajmniej rozjemcy (arbitra) [...]; powinno być ono akceptowalne dla swoich sąsiadów – członków systemów bezpieczeństwa, w których funkcjonują – jako przywódcy odpowiedzialni za regionalne bezpieczeństwo. Szersza, lub pozaregionalna akceptacja jest prawdopodobnie warunkiem koniecznym ale niewystarczającym, nawet jeśli pochodzi od wielkich mocarstw”⁴³. Tymczasem okazuje się, że nie wszystkie państwa będące mocarstwami regionalnymi zaspokajają te oczekiwania, co bynajmniej nie oznacza, że nie są za takie uważane, lub że nimi nie są.

Mocarstwa regionalne różnią się też celami i strategiami w polityce zagranicznej, co pozwala odróżnić te z nich, które mają aspiracje globalne, od takich, które starają się „jedynie” wzmocnić swoją pozycję w regionie. Mocarstwo regionalne może wykorzystywać swoją pozycję w regionie postępując albo jak jego „strażnik”, albo traktując własny region jako „odskocznię” do uzyskania wyższej pozycji na arenie międzynarodowej⁴⁴. Regionalny strażnik postrzega siebie jako przedstawiciela regionu i ma wyraźne ambicje na poziomie regionalnym i globalnym. Dąży do uwolnienia regionu spod wpływu zewnętrznych aktorów na podejmowanie decyzji wobec, i przez region. Ważna rola przypada tu budowaniu specyficznej regionalnej tożsamości w celu skonsolidowania wpływu mocarstwa na region.

Wykorzystywanie mocarstwowej pozycji w regionie jako „odskoczni” przejawia się kumulowaniem zasobów swojego regionu, aby móc

⁴³ Według jej terminologii „wyłaniające się średnie mocarstwa”, zob. M. Schoeman, op. cit., s. 353.

⁴⁴ W. Zimmermann, *Hierarchical Regional Systems and the Politics of System Boundaries*, „International Organization” 1972, Vol. 26, No. 1, s. 18–36 (19); L. Aggestam, *Role Conceptions and the Politics of Identity*, University of Oslo, Oslo 1999.

osiągać na poziomie globalnym takie cele, jak stałe miejsce w Radzie Bezpieczeństwa ONZ lub równorzędne interakcje z państwami mającymi podobne interesy gospodarcze. Na przykład Thomas Pedersen⁴⁵ twierdzi, że regionalna integracja może być „projektem politycznym” realizowanym przez mocarstwo regionalne koncentrujące w ten sposób zasoby potęgi swego regionu. Dostęp do takich zasobów gospodarczych, jak rynki i surowce, staje się dla niego łatwiejszy, a instytucjonalizacja daje szansę na ukształtowanie regionu zgodnie z preferencjami mocarstwa, które powinno być zaangażowane, wiarygodne i godne zaufania oraz uwzględniać interesy sąsiadów w inicjatywach do nich skierowanych⁴⁶. W niektórych sytuacjach, gdy mocarstwo regionalne wydaje się bardziej angażować w relacje/institucje na poziomie globalnym niż regionalnym, może to negatywnie wpływać na jego postrzegane i/lub faktyczne przywództwo w regionie (szczególnie wśród państw rozwijających się), zwłaszcza gdy brak mu motywacji lub możliwości sprawowania kontroli wewnątrz przestrzeni regionalnej⁴⁷. W konsekwencji równoczesne regionalne i globalne aspiracje i zaangażowanie mocarstwa regionalnego mogą prowadzić do konfliktu ról lub wymagać rozbieżnych działań w polityce zagranicznej⁴⁸. Mamy tu zatem dwa zagrożenia: z jednej strony ryzyko niepowodzenia regionalnych projektów z powodu zbyt silnych wpływów aktorów zewnętrznych (na skutek nieefektywnej realizacji funkcji strażnika), z drugiej – niemożność zaspokojenia niektórych globalnych ambicji z powodu rywalizacji/oporu wewnątrzregionalnego. Z tego powodu, jak podkreślają badacze, próba przeniesienia systemowych teorii (np. teorii

⁴⁵ T. Pedersen, op. cit., s. 677–696 (681–686).

⁴⁶ S. Scholvin, op. cit.

⁴⁷ A. Adebajo, C. Landsberg, *South Africa and Nigeria as Regional Hegemons*, w: M. Baregu, C. Landsberg (eds.), *From Cape to Congo: Southern Africa's Evolving Security Challenges*, Lynne Rienner, Boulder 2003.

⁴⁸ C. Alden, M. Vieira, *The New Diplomacy of the South: South Africa, Brazil, India and Trilateralism*, „Third World Quarterly” 2005, Vol. 26, No. 7, s. 1077–1095.

hegemonicznej stabilności) na subsystemy lub regiony prowadzi do nieporozumień w ocenie dążeń mocarstw regionalnych na poziomie regionalnym, a same stosunki i polityka regionalna różnią się od tych na poziomie globalnym⁴⁹. Może to wynikać m.in. z konfliktu ról pełnionych na obu poziomach. Mocarstwowość regionalna może przejawiać się na wiele sposobów i zawierać w sobie różne role, które pełni (lub chce pełnić) państwo przeważające w ramach określonej przestrzeni regionalnej⁵⁰. Najczęściej wymieniane trzy główne role, historycznie pełnione przez mocarstwa regionalne w różnych częściach świata, to: regionalny przywódca, regionalny obrońca i regionalny opiekun⁵¹. Aby z powodzeniem wykonywać te role państwo musi posiadać pewien poziom (próg) potęgi, nie jest ono jednak determinowane przez samą potęgę, która jest koniecznym, lecz niewystarczającym warunkiem efektywnego wykonywania ról. Regionalne przywództwo można wiązać z legitymacją w kategoriach uznania opartego na przeważających materialnych możliwościach i woli politycznej do użycia tych możliwości do wpływania na państwa regionu. Mocarstwo regionalne po prostu wykorzystuje swoje możliwości, by skłaniać innych do realizacji lub akceptacji własnych preferencji i czyni to w swym własnym interesie. Utrudnia innym państwom opór wobec swych preferencji poprzez potencjalny przyms lub obawę odwetu.

Rola regionalnego opiekuna oznacza wysiłki na rzecz utrzymania i/lub stabilizowania obecnego bezpiecznego porządku. Mocarstwo aktywnie odstrasza wyzwania dla systemu bezpieczeństwa wewnątrz regionu, aktywizuje działania przyczyniające się do dostarczania zasobów i stabilizujące bezpieczeństwo. Koordynuje we-

⁴⁹ Zob. np. S. Scholvin, op. cit.

⁵⁰ M. Ayoob, *From Regional System to Regional Society: Exploring Key Variables in the Construction of Regional Order*, „Australian Journal of International Affairs” 1999, Vol. 53, No. 3, s. 247–260.

⁵¹ K. J. Holsti, *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*, „International Studies Quarterly” 1970, Vol. 14, No. 3, s. 233–309.

wnątreregionalny system bezpieczeństwa, by działać przeciwko wewnętrznym i zewnętrznym zagrożeniom. Mocarstwa regionalne pełniące role opiekunów potrzebują materialnych zasobów potęgi z uwagi na materialne wsparcie często wymagane przez członków regionu, aby sprostać zagrożeniom dla bezpieczeństwa. Rola ta może też wymagać pewnego stopnia zgody między członkami regionu, żeby nie interpretować oddziaływania mocarstwa regionalnego jak próby narzucenia im swoich suwerennych interesów.

Pełnienie ról przywódcy i opiekuna wiąże się głównie z kwestiami wewnętrznymi, natomiast rola obrońcy oznacza, że mocarstwo regionalne zakłada ciężar obrony regionu przez zewnętrznymi zagrożeniami dla bezpieczeństwa. Rola obrońcy polega na utrzymaniu regionu z dala od zagrożeń (tradycyjne odstraszanie, prewencja)⁵², dlatego musi obejmować dwa składniki: właściwą identyfikację zagrożeń i całościowe kwestie dotyczące obrony. Identyfikacja zagrożeń wydaje się kluczowa. Aby mocarstwo regionalne mogło należycie pełnić rolę obrońcy musi istnieć zagrożenie, przed którym należy obronić regionalny system bezpieczeństwa. Mocarstwa regionalne nie pełnią tych ról z powodów altruistycznych – bezpieczeństwo regionalne będzie mieć bezpośrednie skutki dla ich interesów narodowych i możliwości ich zaspokojenia. Chociaż pozycja mocarstw regionalnych nie jest jednakowo ważna we wszystkich rodzajach systemów bezpieczeństwa, to mocarstwa regionalne mają istotny wpływ na ich powstanie, trwałość i skuteczność. Wpływ ten jest częściowo określany przez liczbę mocarstw i ich relatywną siłę w tych systemach.

Badanie mocarstw regionalnych komplikuje też fakt, iż często korzystają one ze strategii przypisywanych innym państwom (np. tradycyjnym średnim mocarstwom). Np. udział w instytucjach międzynarodowych, w których tworzą koalicje służące powstrzymywa-

⁵² R. A. Bernstein, P. D. Weldon, *A Structural Approach to the Analysis of International Relations*, „The Journal of Conflict Resolution” 1968, Vol. 12, No. 2, s. 159–181.

niu silniejszych państw⁵³. Konflikty o władzę i wpływy coraz bardziej przenoszą się na fora takich organizacji, więc potęgę mocarstw regionalnych można mierzyć m.in. środkami wpływu wywieranego na struktury instytucji międzynarodowych. Andrew Hurrell zauważa, że instytucje są m.in. miejscem, gdzie odzwierciedlenie znajduje hierarchia potęgi i interesów państw⁵⁴. Ponadto z perspektywy mocarstw regionalnych instytucje globalne i regionalne pełnią różne funkcje. Większość mocarstw regionalnych preferuje wielostronne i kooperatywne podejście w polityce międzynarodowej (co zapewne wynika ze świadomości własnych ograniczeń na poziomie globalnym), zważywszy nierówną dystrybucję potęgi w wielu obszarach zagadnień między nimi a mocarstwami stojącymi wyżej w hierarchii.

* * *

Powyższy katalog trudności nie wyczerpuje oczywiście wszystkich problemów związanych z badaniem tej kategorii państw, którą są mocarstwa regionalne, gdyż istnieje jeszcze wiele nieporuszonych tu aspektów zagadnienia. Z drugiej strony celem nie jest zniechęcanie do badań w tym zakresie, lecz przeciwnie – wskazanie niektórych nierozstrzygniętych w tej materii dylematów może stanowić inspirację do formułowania interesujących tematów badawczych. Najogólniej da się zauważyć, że mocarstwa regionalne nie mogą być traktowane jako jednorodna kategoria aktorów, którzy zachowują się w określony, jednolity sposób – przeciwnie – w ostatnich latach zachowania mocarstw regionalnych ukazują różnorodność, która dotąd była mało rozumiana i najczęściej traktowana jako „odstępstwo” od

⁵³ D. Stairs, *Of Medium Powers and Middling Roles*, w: K. Booth (ed.), *Statecraft and Security. The Cold War and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge – New York 1998, s. 270–286; M. Royds, *Middlepowerism in the Post-Cold War Era: A Critique of Axworthy's Security Policy*, „Journal of Military and Strategic Studies”, Spring 2000, <http://www.jmss.org/2000/article4.html>.

⁵⁴ A. Hurrell, *Some Reflections on the Role of Intermediate Powers in International Institutions*, w: A. Hurrell i in. (eds.), *Paths to Power: Foreign Policy Strategies of Intermediate States...*, s. 3–4.

standardów zachowań przyjętych dla innych kategorii państw. Okazuje się też, że mocarstwowość regionalna przybiera różne formy i ma różne cechy, a stosunki regionalne ukazują złożoność i dynamizm procesów napędzanych nie jedną, lecz wieloma, często rywalizującymi, logikami – logiką transformacji ekonomicznej, technologicznej i społecznej z jednej strony, logiką politycznej rywalizacji o władzę i bezpieczeństwo (zarówno międzypaństwowe, jak i społeczne) z drugiej⁵⁵. Jednak koncepcje, teorie i terminologia obecnie spotykane w literaturze przedmiotu w niewystarczającym stopniu przyczyniają się do lepszego zrozumienia tej kategorii. Wciąż pozostaje wiele otwartych pytań: co tworzy region (czynniki geograficzne, ekonomiczne, społeczne, kulturowe, polityczne, czy wszystkie razem?) i jak wytyczyć jego granice – podejście inkluzywne czy ekskluzywne; na podstawie jakich wskaźników zaliczyć dane państwo do kategorii mocarstw regionalnych (dochód narodowy brutto, liczba ludności, potencjał militarny, zasoby technologiczne, zasoby miękkiej potęgi?); czy projekcja potęgi jedynie w wymiarze regionalnym wystarczy dla posiadania statusu mocarstwa regionalnego, czy wymagane jest też jej przenoszenie na poziom globalny (przynajmniej w niektórych dziedzinach?); jakie są skutki wzrostu nowych mocarstw regionalnych dla polityki międzynarodowej (destabilizacja czy stabilizacja dzięki wielopoziomowej hierarchii, świat wielobiegunowy?); jakie znaczenie ma dla mocarstwa regionalnego jego własny region i jakie role w nim pełni⁵⁶.

⁵⁵ Zob. np. E. Haliżak, *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999; K. Jędrzejczyk-Kuliniak, L. Kwieciński, B. Michalski, E. Stadtmüller (red.), *Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych. Aspekty polityczno-gospodarcze*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.

⁵⁶ D. Nolte, op. cit.

BIBLIOGRAFIA

- Acharya A., *Review Article: The Emerging Regional Architecture of World Politics*, „World Politics” 2007, Vol. 59, No. 4.
- Adebajo A., Landsberg C., *South Africa and Nigeria as Regional Hegemons*, w: M. Baregu, C. Landsberg (eds.), *From Cape to Congo: Southern Africa's Evolving Security Challenges*, Lynne Rienner, Boulder 2003.
- Adler E., Greve P., *When Security Community Meets Balance of Power: Overlapping Regional Mechanisms of Security Governance*, „Review of International Studies” 2009, Vol. 35.
- Alden C., Vieira M., *The New Diplomacy of the South: South Africa, Brazil, India and Trilateralism*, „Third World Quarterly” 2005, Vol. 26, No. 7.
- Ayoob M., *From Regional System to Regional Society: Exploring Key Variables in the Construction of Regional Order*, „Australian Journal of International Affairs” 1999, Vol. 53, No. 3.
- Bernstein R. A., Weldon P. D., *A Structural Approach to the Analysis of International Relations*, „The Journal of Conflict Resolution” 1968, Vol. 12, No. 2.
- Bógdał-Brzezińska A., *Mocarstwość w teorii stosunków międzynarodowych*, w: M. Sułek, J. Symonides (red.), *Państwo w teorii i praktyce stosunków międzynarodowych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009.
- Buzan B., Waever O., *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
- Breslin S., Hughes C. W., Phillips N., Rosamund B., (eds.), *New Regionalisms in the Global Political Economy*, Routledge, London 2002.
- Cantori L. J., Spiegel S. L., *The Subordinate System*, w: L. J. Cantori, S. L. Spiegel (eds.), *The International Politics of Regions. A Comparative Approach*, Prentice-Hall, New Jersey 1970.
- Fawcett L., Hurrell A. (eds.), *Regionalism and World Politics: Regional Organization and International Order*, Oxford University Press, Oxford 1995.
- Flemes D., *Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case*, German Institute of Global and Area Studies, Leibniz Institut für Globale und Regionale Studien, June 2007, No. 53, <http://www.giga-hamburg.de/workingpapers>.
- Flemes D., *Southern Regional Powers in the Future Multiregional Order: India, Brazil and South Africa in Comparative Perspective*, 2nd Con-

- ference of the World International Studies Committee (WISC) Ljubljana, 23–26 July 2008, http://www.wiscnetwork.org/papers/WISC_2008-455.pdf.
- Fürtig H., *Egypt: A Regional Power between Pretention and Reality*, Conference Paper „Regional Powers in Asia, Africa, Latin America, the Near and Middle East”, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Hamburg 11–12 December 2006.
- Gruber L., *Ruling the World: Power Politics and the Rise of Supranational Institutions*, Princeton University Press, Princeton 2000.
- Haliżak E., *Stosunki międzynarodowe w regionie Azji i Pacyfiku*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 1999.
- Hari S., *Hegemons and the Construction of Regions*, w: S. Owen-Vandersluis (ed.), *State and Identity Construction in International Relations*, Macmillan, Basingstoke 2000.
- Holsti K. J., *National Role Conceptions in the Study of Foreign Policy*, „International Studies Quarterly” 1970, Vol. 14, No. 3.
- Hurrell A., *Hegemony and Regional Governance in the Americas*, w: L. Fawcett, M. Serrano (eds.), *Regionalism and Governance in the Americas: Continental Drift*, Palgrave Macmillan, London 2005.
- Hurrell A., *One World? Many Worlds? The Place of Regions in the Study of International Society*, „International Affairs” 2007, Vol. 83, No. 1.
- Hurrell A., *Playgrounds of Regional Powers: Regional Powers and the Global System*, Regional Powers Network (RPN) conference at the German Institute of Global and Area Studies (GIGA), Hamburg, 15–16 September 2008.
- Hurrell A., *Regionalism in Theoretical Perspective*, w: L. Fawcett, A. Hurrell (eds.), *Regionalism in World Politics. Regional Organization and International Order*, Oxford University Press, Oxford 1995.
- Hurrell A., *Some Reflections on the Role of Intermediate Powers in International Institutions*, w: A. Hurrell i in.(eds.), *Paths to Power. Foreign Policy Strategies of Intermediate States*, Woodrow Wilson International Center Working Paper No. 244, Washington 2000.
- Ikenberry J. G., Kupchan C., *Socialization and Hegemonic Power*, „International Organization” 1990, Vol. 44, No. 3.
- Jędrzejczyk-Kuliniak K., Kwiecieński L., Michalski B., Stadtmüller E. (red.), *Regionalizacja w stosunkach międzynarodowych. Aspekty polityczno-gospodarcze*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2008.
- Lake D. A., *American Hegemony and the Future of East-West Relations*, „International Studies Perspectives” 2006, Vol. 7.

- Lake D. A., *Escape from the State of Nature. Authority and Hierarchy in World Politics*, „International Security” 2007, Vol. 32, No. 1.
- Lake D. A., *Hierarchy in International Relations. Authority, Sovereignty, and the New Structure of World Politics*, Paper presented at the Annual Meeting of the American Political Science Association, September 2004, Chicago (revised version December 13, 2005), <http://www.harrimaninstitute.org/MEDIA/00243.pdf>.
- Lake D. A., Morgan P. M., (eds.), *Regional Orders: Building Security in a New World*, Pennsylvania State University Press, University Park 1997.
- Lemke D., *Regions of War and Peace*, Cambridge University Press, Cambridge – New York 2002.
- Makoa F. K., *Making Sense of South Africa's Africa Policy and the South Africa/Africa Leadership Thesis*, „Strategic Review for Southern Africa” 2001, Vol. 23, No. 1.
- Nabers D., *Leadership and Discursive Hegemony in International Politics*, Paper presented at 1st Regional Powers Network Conference, Hamburg, September 2008, <http://www.gigahamburg.de/dl/download.php?d=/english/content/rpn/conferences/nabers.pdf>.
- Nolte D., *How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics*, Paper presented at ECPR Joint Session of Workshops, Helsinki, 7–12 May 2007, <http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/helsinki/ws9/Nolte.pdf>.
- Nye J. S., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004; J. Nye, *International regionalism*, Little Brown, Boston 1968.
- Østerud Ø., *Regional Great Powers*, w: I. B. Neumann (ed.), *Regional Great Powers in International Politics*, St. Martin's Press, London 1992.
- Pedersen T., *Cooperative Hegemony: Power, Ideas and Institutions in Regional Integration*, „Review of International Studies” 2002, Vol. 28, No. 4.
- Prys M., *Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood*, „International Studies Review” 2010, Vol. 12.
- Prys M., *The Variability of Regional Powers*, Paper presented at the SGIR 7th Pan-European Conference on IR, GIGA German Institute of Global and Area Studies, Stockholm, 9–11 September 2010.
- Royds M., *Middlepowerism in the Post-Cold War Era: A Critique of Axworthy's Security Policy*, „Journal of Military and Strategic Studies”, Spring 2000, <http://www.jmss.org/2000/article4.html>.

- Schoeman M., *South Africa as an Emerging Middle Power: 1994–2003*, w: J. Daniel, A. Habib, R. Southall (eds.), *State of the Nation: South Africa 2003–2004*, HSRC Press, Cape Town 2003.
- Scholvin S., *Emerging Non-OECD Countries: Global Shifts in Power and Geopolitical Regionalization*, GIGA Research Programme: Power, Norms and Governance in International Relations, April 2010, No 128.
- Stairs D., *Of Medium Powers and Middling Roles*, w: K. Booth (ed.), *Statecraft and Security. The Cold War and Beyond*, Cambridge University Press, Cambridge – New York 1998.
- Stefanowicz S., *Bezpieczeństwo współczesnych państw*, PAX, Warszawa 1984.
- Topolski I., Dumala H., Dumala A., (red.), *Regiony w stosunkach międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.
- Wight M., *Power Politics*, Leicester University Press, Leicester 1978.
- Wyciechowska I., *Ewolucja mocarstwowości w stosunkach międzynarodowych*, w: B. Mrozek, S. Bielen (red.), *Nowe role mocarstw*, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1996.
- Zimmermann W., *Hierarchical Regional Systems and the Politics of System Boundaries*, „International Organization” 1972, Vol. 26, No. 1.

REGIONAL POWERS AS RESEARCH CHALLENGE. A FEW REMARKS

SUMMARY

Since the end of the Cold War regional powers play more and more important role in international relations, on regional and global level as well. Increase of scientist interest in studying of regional powers and regional power status highlighted the fact, that this category of states became a real research challenge for many reasons. Both concepts – “region” and “power” – are contested across and within disciplines. Authors disagree on what makes region and what states and why one can classify as a part of the region; disa-

greement is also on what power and regional power status is, and how to measure it. Many different theoretical and methodological approaches are applied, and different analytical tools, typologies, criteria of identifying, classifying, and distinguishing regional powers are in use, what makes it difficult, for instance, to compare this category of states. All of this make necessary further systematic and in depth research for better and more comprehensive understanding of regional powers, their role in international relations, in global and regional governance and in regional security orders.